

Podstawy Fizyki Ciepło

Praca zbiorowa

Ćwiczenie F 27

WYZNACZANIE STOSUNKU C_P / C_V METODĄ CLEMENTA - DESORMESA

opr. techn. Mirosław Maś

Uniwersytet Przyrodniczo - Humanistyczny
Siedlce 2019

1. Wstęp

W ćwiczeniu poznajemy przemiany gazowe, zależności ciepła właściwego powietrza od zachodzących przemian oraz w praktyczny sposób sprawdzamy metodą Clementa – Desormesa stosunek C_p/C_v w warunkach panujących w laboratorium w trakcie wykonywania pomiarów.

Pomiary wykonujemy wykorzystując zestaw w składający się z:

1. balonu szklanego o pojemności 50 l
2. pompki rowerowej
3. manometru wodnego

Przed rozpoczęciem ćwiczenia należy sprawdzić czy zestaw laboratoryjny jest kompletny.

Do ćwiczenia należy opanować następujące zagadnienia teoretyczne:

- gaz doskonały
- równanie stanu gazu doskonałego (równanie Clapeyrona)
- kinetyczna teoria gazów
- przemiany gazowe – izotermiczna; adiabatyczna; izochoryczna, izobaryczna
- cykl Carnota
- ciepło molowe; ciepło właściwe

2. Wprowadzenie

Gaz doskonały – często nazywany także **gazem idealnym** to model gazu stosowany przez fizyków do opisu jego właściwości. Głównym celem wprowadzenia modelu jest uproszczenie opisu zachodzących zjawisk fizycznych i na tej podstawie - zrozumienie mechanizmów związanych właśnie z tymi zjawiskami.

W modelu gazu doskonałego między innymi

- cząsteczki gazu traktowane są jako **punkty materialne**,
- są w ciągłym nieuporządkowanym (chaotycznym) ruchu,
- zderzają się sprężysto (całkowita energia nie ulega zmianie podczas zderzeń),
- pomijane jest oddziaływanie pomiędzy cząsteczkami gazu.

Kinetyczna teoria gazów wiąże parametry gazu (ciśnienie, temperatura) z wielkościami opisującymi cząsteczki tworzące gaz (energią kinetyczną, prędkością kwadratową).

Ze względu na prostotę opisu, dogodnym jest wprowadzenie pojęcia modelowego gazu (gazu doskonałego) posiadającego następujące własności:

- gaz składa się z identycznych cząsteczek;
- suma objętości wszystkich cząsteczek jest bardzo mała w porównaniu z objętością zajmowaną przez gaz;
- całkowita liczba cząsteczek jest bardzo duża;
- cząsteczki znajdują się w bezładnym ruchu i podlegają zasadom dynamiki Newtona;
- oddziaływania mają miejsce tylko w momencie zderzenia cząsteczek ze sobą lub ze ściankami naczynia;
- zderzenia są doskonale sprężyste.

Równanie Clapeyrona, równanie stanu gazu doskonałego – opisuje związek pomiędzy temperaturą, ciśnieniem i objętością gazu doskonałego. Sformułowane zostało w 1834 r przez Benoîta Clapeyrona. Prawo to można wyrazić wzorem:

$$p v = n R T \quad \text{lub} \quad p V = R T$$

gdzie:

p - ciśnienie

v - objętość

n - liczba moli gazu, miara liczby cząsteczek; $n = v/V$

V - objętość molowa

T - temperatura bezwzględna, $T [\text{K}] = t[^\circ\text{C}] + 273,15$

R - uniwersalna stała

gazowa: $R = 8,314 [\text{J}/(\text{mol}\cdot\text{K})]$

Przemiany gazowe. W przemianach stanu gazu temperatura, ciśnienie i objętość mogą ulegać zmianom. Wyróżniamy przemiany, w których jeden z parametrów nie zmienia wielkości. Są to:

Przemiana izotermiczna – temperatura jest stała, zmienia się ciśnienie i objętość.

Przemiana izobaryczna – ciśnienie jest stałe, zmienia się objętość i temperatura.

Przemiana izochoryczna – objętość jest stała, zmienia się ciśnienie i temperatura.

Związki pomiędzy temperaturą, ciśnieniem objętością opisane są dla wyżej wymienionych przemian prawami: Boyle'a-Mariotte'a. ($T = \text{const}$); Gay-Lussaca ($p = \text{const}$); Charlesa ($V = \text{const}$)

W wyżej wymienionych przemianach występuje wymiana ciepła pomiędzy gazem, a otoczeniem.

W **przemianie adiabatycznej**, zmieniają się wszystkie wielkości termodynamiczne, ale gaz nie wymienia ciepła z otoczeniem.

Ciepło molowe (C) - to ilość ciepła niezbędna do zmiany temperatury jednego mola gazu o 1°K . Między ciepłem molowym C a ciepłem właściwym c_w a istnieje związek:

$$C = c_w \mu$$

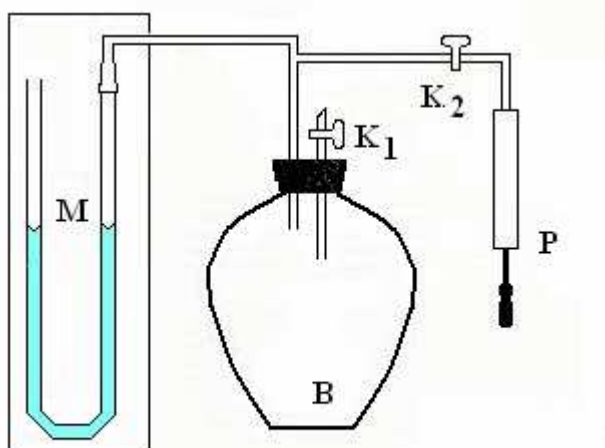
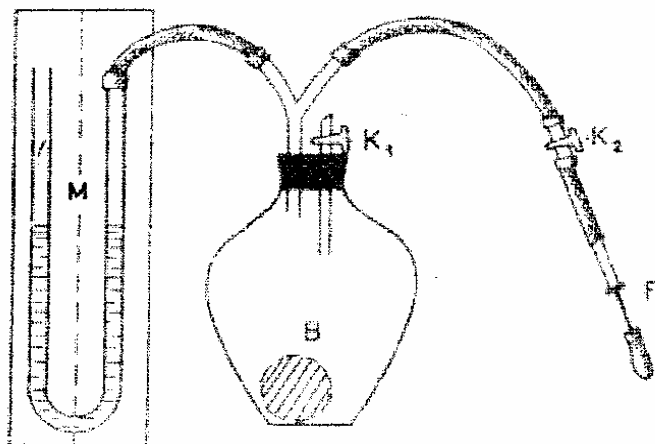
gdzie: μ - masa jednego mola gazu.

Ciepło właściwe (c_w)- ilości energii - jaką trzeba dostarczyć (lub odebrać ciału), aby zmienić temperaturę jednostki masy tego ciała o 1°K .

Jednostką jest dżul podzielony przez kilogram i Kelwin ($\text{J}/\text{kg}\cdot\text{K}$).

3. Elementy zestawu pomiarowego

Zestaw wykorzystany w ćwiczeniu składa się z:
Schemat zestawu przedstawia rysunek poniżej.

- balonu szklanego **B** o pojemności kilkudziesięciu litrów
- manometru wodnego **M**
- zaworu **K₁** łączącego balon z atmosferą
- zaworu **K₂** blokującego pompkę **P**

4. Przebieg pomiarów.

1. Pomiary wykonujemy w dwóch fazach:

Faza pierwsza - pompką **P** (przy otwartym **K₂**) zwiększamy ciśnienie w balonie (do około 10 cm różnicy poziomów)- zachodzi sprężanie izotermiczne, po zakończeniu pompowania zamykamy zawór **K₂** , po ustaleniu się poziomów odczytujemy końcową różnicę poziomów (h_1) wody w manometrze **M**.

Uwaga:

Czekamy na ustalenie się różnic poziomów około 1 minuty.

Faza druga - otwieramy zawór **K₁** aż po raz pierwszy poziomy wody w manometrze wyrównają się - rozprężanie adiabatyczne, zamykamy zawór **K₁** - zachodzi przemiana izochoryczna (przy stałej objętości). Ciśnienie gazu w balonie wzrasta do stanu równowagi - odczytujemy różnicę ciśnień (h_2).

Uwaga:

*W momencie pierwszego zrównania się poziomów wody w manometrze natychmiast zamykamy zawór **K₁**.*

Przeoczenie tego momentu doprowadzi do zrównania się z ciśnieniem w balonie z ciśnieniem atmosferycznym.

Fazę pierwszą i drugą powtarzamy dziesięciokrotnie, wyniki zapisujemy w tabeli.

Lp	$h_1 = a - b$	$h_2 = a_1 - b_1$	$h_1 - h_2$	χ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

gdzie:

a i b to poziomy wody w manometrze po napompowaniu

a

a_1 i b_1 to poziomy wody w manometrze po rozprężeniu

Błąd (niepewność pomiarowa) odczytu poziomów wody w manometrze ustalamy biorąc za dokładność pomiaru wielkość menisku wklęsłego $\Delta h_1 = \Delta h_2 = 0,2$ cm

2. Obliczenia:

Wartość stosunku C_p/C_v można zapisać w postaci :

$$\chi = C_p / C_v ,$$

gdzie:

C_p to ciepło molowe przy stałym ciśnieniu (przemiana izobaryczna),

C_v to ciepło molowe wyznaczone podczas izochorycznego ogrzewania gazu.

Wartość χ w opisywanym ćwiczeniu możemy również zapisać:

$$\chi = \frac{p_1}{\Delta p} = \frac{p_1}{p_1 - p_2} ,$$

podstawiając za ciśnienie p różnicę poziomów cieczy w manometrze ostatecznie otrzymamy wzór :

$$\chi = \frac{h_1}{h_1 - h_2}$$

3. Obliczenia i dyskusja błędów:

Korzystając z obliczonej wartości średniej χ obliczamy średni błąd kwadratowy współczynnika χ :

$$\varepsilon = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{10} (\Delta\chi_i)^2}{10(10-1)}}$$

gdzie:

$\Delta\chi_i$ to odchylenie wartości χ z kolejnego pomiaru od wartości średniej χ_s :

$$\Delta\chi = |\chi_i - \bar{\chi}_s|$$

Informacja :

Wartość współczynnika χ dla powietrza suchego w warunkach normalnych w/g tablic wynosi 1.403,

Za warunki normalne przyjmuje się: ciśnienie 760 mm Hg, i temperaturę 15°C.

Warunki, w których wykonywane jest ćwiczenie z pewnością są inne, dlatego też wynik doświadczenia odbiega od wartości tablicowej.

5. Literatura

A. Daniluk - Instrukcje ćwiczeń laboratoryjnych z fizyki

1. D. Halliday, R. Resnick, J. Walker - Podstawy fizyki –T.2
2. S. Przystalski –Fizyka z elementami biofizyki i agrofizyki –Część 3 rozdz.3
3. P.G. Hewitt –Fizyka wokół nas

Instrukcje ćwiczeń laboratoryjnych z fizyki :

<http://www.up.poznan.pl/kfiz/images/attachments/protokoly/c8.pdf>

<http://efizyka.net.pl/>